

בניין בית המקדש בזמן הזה

מאת

הרב יהודה דוד בלייך

א

מצאנו בירושלמי מעשר שני פרק ה, הל' ב, על הא דהתקינו שיהא כרם רבעי עולה לירושלים לאכלן שם כדי לעטר שוקי ירושלים; ושם במשנה: „ותנאי היה הדבר אימתי שירצו יחזור הדבר לכמות שהיה. ר' יוסי אומר: משחרב בית המקדש היה התנאי הזה, ותנאי היה אימתי שיבנה בית המקדש במהרה בימינו יחזור הדבר לכמות שהיה“, וע"ז אמר רבי אחא: „זאת אומרת שבית המקדש עתיד להבנות קודם למלכות בית דוד“.

הרי שעתיד בית המקדש להבנות קודם ביאת המשיח. אמנם עיין דברי הג' ר' דוד פרידמאן בעמ"ס „שאלת דוד“ בהקדמה לקונטרס „דרישת ציון וירושלים“, שלדעתו הגירסא הנכונה בדברי הירושלמי היא: „עתידה ירושלים להבנות קודם מלכות בית דוד“, והכוונה דירושלים תתישב מנדחי ישראל קודם מלכות בית דוד, ואז נצטרך לעטר שוקי ירושלים בפירות. וגם בזה כתב, שאין כוונת הירושלמי לקבוע, שצריך להיות על הסדר הזה דווקא, אלא שסדר הגאולה יכול להיות אף באופן זה. ועי' שו"ת „בנין ציון“, סי' א, שהוכיח — בלי להביא את דברי הירושלמי — מסוגיא דמגילה דף י"א א, שסדר הגאולה הוא להפך מכפי שנראה מדברי הירושלמי שלפנינו, והיינו דשם איתא: „וכיון שנבנית ירושלים, בא דוד, שנאמר: אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם; וכיון שבא דוד, באתה תפלה, שנאמר: והביאותיהם אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי; וכיון שבאת תפלה, באת עבודה, שנאמר: עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי“. הרי לפי הסדר המוזכר בסוגיא דמגילה יוצא לנו, שקודם שיקוים „עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי“ יבוא דוד, שהוא משיח, ויבנה את בית המקדש. וכפי אותה הסוגיא ביאת דוד קודמת לבניין בית המקדש, שהרי רק מאחר שבא דוד באתה תפילה, שהסדר הוא: „ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם“ ורק אח"כ „והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי“.

ועוד יותר מבואר ברש"י סוכה דף מא, ד"ה אי נמי, שמקדש העתיד יבנה ע"י נכ, ולא ע"י בני אדם. שהרי רש"י כתב: „מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנא': מקדש ה' כוננו ידיך“, עכ"ל. וכן בראש השנה דף ל, ד"ה אי נמי דאיבני בלילה כתב, וז"ל: „אבל בנין העתיד לבוא בידי שמים הוא“. וכן מורה פשטות הלשון של תפלת „נחם“, שהוא על פי הירושלמי דברכות פ"ד הל' ג: „באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה“. אמנם כבר הקשו האחרונים, שכנראה סתר רש"י עצמו את דבריו בפירושו ליחזקאל מג יא, שהרי בפירושו על הפסוק „וישמרו את כל צורתו ואת כל חקותיו ועשו אותו“ כתב רש"י, וז"ל: „ילמדו עניני המדות מפיך, שידעו לעשותם לעת הקץ“. וכמו כן כתב הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים, וז"ל: „והביא אחר תמיד מידות, ואין בו עניין אחר אלא ספור, שהוא זוכר מידת המקדש

וצורתו ובניינו וכל עניינו והתועלת שיש בעניין ההוא, כי כשיבנה במהרה בימינו, יש לשמור ולעשות התבנית ההוא והתבניות והצורות והערך, מפני שהוא ברוח הקודש, כמו שאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל".

והנה כבר כתב הרה"ג ר' שלמה יוסף זיון ז"ל במאמר שנתפרסם ב"מחנים", חוברת קיט, ליישב דברי רש"י על פי חידושו של בעל "ברוך טעם", והיינו שבכמה מקומות נראה, שהמקדש יבנה ע"י אדם, ובכמה מקומות נראה, שירד מן השמים, והגאון בעל "ברוך טעם" פשר העניין על פי דברי הגמרא סנהדרין דף צו א ששם מבואר, שמש"כ בישעיה ס כב, "בעתה אחישנה" פירושו: אם זכו, "אחישנה", ואם לא זכו "בעתה"; ו"א שיש ב' אפשרויות של גאולה: או שתבוא בכל עת כשישראל ראויים לכך, או שתבוא במועד המוגבל בלא איחור, אף אם אין ישראל ראויים לכך. וע"ז כתב הגאון בעל "ברוך טעם" שכשסדר הגאולה הוא בבחינת "זכו", שאז הגאולה היא במהירות, אז יתגלה המקדש מן השמים בנוי ומוכן; אבל כשישראל הם במצב של "לא זכו", והגאולה היא "בעתה", דהיינו בזמן המיועד דווקא, אז לא ירד המקדש מן השמים אלא יבנה ע"י אדם.

אמנם כמה שנוגע לעצם דברי רש"י נראה ליישב באופן פשוט. שהרי רש"י בפירושו ליחזקאל מסיים פירוש הנ"ל (דהיינו שכוונת הפסוק לומר, שילמדו ענייני המידות, שידעו לעשותם לעת הקץ) במלת "מצאתי", ושוב מסיק לפרש, וז"ל: "ראויה היתה ביאה שנייה של עזרא כביאה ראשונה של יהושע לבוא בזרוע ובנס וכו' ובניין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה לגאולת עולם, אלא שגרם החטא", עכ"ל. וכנראה, מטעם זה גטה רש"י מפירושו הראשון, שהוא מתאים יותר לפשוטו של מקרא, מפני שלדעתו, ביה"מ העתיד יבא משוכלל מן השמים, כמש"כ בפירושו לסוכה ולר"ה, ולכן הוצרך לפרש באופן אחר.

ב

בניגוד לשיטה זו, שמקדש דלעתיד יבוא משוכלל מן השמים נראה, שדעת הרבה פוסקים היא, שבית שלישי ייבנה בידי אדם, שהרי הרמב"ם בספר המצוות, מצוה כ, מנה בניין בית המקדש כמצוות עשה בתוך המניין של תרי"ג מצוות. וכן הוא בספר החינוך מצוה צה, וכן גם דעתם של רב סעדיה גאון בספר המצוות שלו, מניין הפרשיות, פרשה נא, והסמ"ג מצוה קסג, לדעת הרמב"ם המצוה נכללת בפסוק, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ולדעת הסמ"ג המצוה נלמדת ממה שנאמר, "והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכון שמו שם". אבל מכל מקום אצל כל אלו מוני המצוות נחשב בניין בית המקדש למצוות עשה. והנה מובן מאליו, שאין להכניס לתוך מנין המצוות אלא אותם הדברים שקיומם מוטל על האדם, הרי שאם בניין בית המקדש הוא אחת ממצוות התורה — ודאי שאין בניינו בידי הקב"ה, אלא ע"י אדם.

ומ"מ אף לדעתם של כל הני רבוותא, דס"ל שבניין בית המקדש הווי מצוה הנוהגת לדורות, כתבו כמה מהאחרונים, שאף שהמצוה מוטלת עלינו, מכל מקום אי אפשר לקיימה בפועל עד ביאת הגואל, עיין מנחת חינוך, מצוה צה, שכתב לעניין בניין העתיד, שיש הרבה דברים סתומים ביחזקאל, ואליהו עתיד לדורשם, ועיין ב"משפט כהן" להגרא"י הכהן קוק, סי' צד, שכתב: "אם יהיה רצון ה' שנבנה בהמ"ק גם קודם שיבוא

משיח ותתגלה הנבואה ויראו הנפלאות, לא יהיה כ"כ עכוב בדבר. אמנם המצוה היא לבנות הבית כדי להקריב שם ולחוג הרגלים, עכ"ל.

אבל בהסכמתו לשו"ת, ישכיל עבדי" ח"א, שנכתבה בערך י"ג שנים אחרי כתיבת תשובתו ב, "משפט כהן" כתב, שמאחר שאין מקום המקדש גודע אצלנו בכיוון, לכן אי אפשר לבנות בית המקדש בפועל, ע"ע מש"כ במשפט כהן סי' צו. וכן מפורש ג"כ בספר, "אור ה'" לר' חסדאי קרשקש, מאמר ג, כלל ד, פרק א, שכתב, וז"ל: "ונאמר שהיה מקובל אצלם שבניין בית המקדש לא יהיה תכף בביאת המשיח", ע"כ. הרי לא רק שאין בית שלישי עתיד להיבנות עד ביאת משיח, אלא, לדעתו, מקדש העתיד גם לא יבנה תיכף אחרי ביאתו, וכן נוטים ג"כ דברי הרמב"ם, כמו שיתבאר לקמן.

והנה בדעת הרמב"ם נראה בעליל, שאע"פ שמקדש שלישי יבנה ע"י אדם, מכל מקום אין חיוב, וגם אין אפשרות לעסוק בבניינו טרם ביאת המשיח, והיינו שבהל' מלכים פרק יב, הל' א, כתב הרמב"ם: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה ולממשלה הראשונה, ובונה המקדש, ומקבץ גדחי ישראל, וחוזרים כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבים קרבנות, ועושים שמיטות ויובלות, ככל מצוותה האמורה בתורה". הרי מפורש בדבריו, שעל המלך המשיח לבנות בית המקדש, ועוד יותר כתב שם, הל' ד: "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחום מלחמות השם, הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח, ובנה בית המקדש במקומו, וקבץ גדחי ישראל, הרי זה משיח בודאי" עכ"ל. הרי שכתב הרמב"ם לחלק בין מי שהוא רק בחזקת משיח ובין מי שהוא משיח בוודאי; ואופן ההוכחה, שעל ידו יצא מחזקת משיח לכלל משיח בוודאי הוא ע"י בניין בית המקדש בפועל, הרי שלדעת הרמב"ם, אף שהמצוה מוטלת על בני אדם, מכל מקום לא יעלה ביד שום אדם לבנות בית המקדש זולת המלך המשיח, דאם לא כן, אין שום הוכחה ממה שעשה והצליח ובנה בית המקדש, שהבונה הוא משיח בוודאי; וגם אם כבר נבנה בהמ"ק טרם ביאת משיח, אז תחסר הראיה שקבע הרמב"ם, שעל ידה תתאמת לנו זהותו של המלך המשיח. וכן בפ"ב מהל' מעשה הקרבנות, הל' יד, כתב, וז"ל: "כל שעורי הנסכים האמורים בספר יחזקאל ומניין אותן הקרבנות וסדרי העבודה הכתובים שם כולם מילואים הם וכו', אלא הנביא צוה ופירש כיצד יהיו מקריבין המילואים עם חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי". הרי שגם בהל' מעשה הקרבנות כתב, שהמקדש יבנה רק בביאת המשיח ולא מקודם.

ועל עצם דברי הרמב"ם יש לתמוה, מהיכן יצא לו שבניין בית המקדש הוא סימן מובהק שמי שעשה כן והצליח שהוא משיח בוודאי. וביותר קשה, מאחר דס"ל להרמב"ם שמצוות, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" היא מצוה הנוהגת לדורות — מניין יצא לו, שמצוה זו עתידה שתתקיים רק על ידי משיח; ושכל כך ברור הדבר, עד כדי שבניין בית המקדש הוא סימן מובהק, המעיד על הבונה שהוא משיח בוודאי!

ועוד הוסיף הרמב"ם בעניין משיח בפ"ט מהל' תשובה, הל' ב, וז"ל: "ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכיות וכו', מפני שאותו המלך שיעמוד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, לפיכך ילמד כל העם דרך ה', ויראו כל הגוים לשומעו" וכו'. הרי שבהל'

תשובה הוסיף הרמב"ם עוד מעלה שתמצא במלך המשיח, שלא הזכירה לא בהל' מלכים, ולא בהקדמתו לפרק חלק, ששם ביאר האמונה בביאת המשיח כאחד מעיקרי האמונה, והיינו שמלבד כל אותם הדברים שעל המשיח לעשותם כדי שיתקבל בחזקת משיח או כמשיח בוודאי צריך הוא להיות נביא, ולא סתם כאחד מהנביאים, אלא, „נביא גדול קרוב למשה רבינו". וקשה הדא, מניין לו להרמב"ם, שמן הצורך הוא שהמלך המשיח יהיה גם נביא? ואם נכון הוא שהמשיח צריך להיות לא רק מלך מזרע דוד אלא גם נביא, למה לא הזכיר הרמב"ם דבר זה בהל' מלכים, כשמנה המעלות והפעולות הדרושות כדי שיתקבל בתור משיח? וכן בפירושו לפרק חלק שכתב, „שמכלל עיקר זה שהמלך המשיח הוא מזרע בית דוד", למה לא הזכיר ג"כ, שבעיקר זה נכלל גם שיהיה נביא? והנה בהא שהשמיט עניין הנבואה בפירושו לפרק חלק, נראה פשוט, שהוא מפני שמה שכתב שהמשיח הוא מלך ושהוא מזרע בית דוד — זהו מעיקרי האמונה, ומי שאינו מאמין שיהיה מלך מזרע בית דוד הרי הוא כופר בעצם עניין המשיח. אבל הא דבעינן שיהיה נביא, אף שבאמת כן הוא, אבל מכל מקום אינו מעיקרי האמונה. אבל עדיין קשה, למה לא הזכיר עניין הנבואה בהלכות מלכים, ששם כתב עיקר דיני משיח.

ולהבין דברי הרמב"ם נראה להקדים תשובת החת"ס יו"ד סי' רלו, שהקשה מנ"ל בבית שני לבנות בהמ"ק בלי ארון וכרובים. ועוד הוסיף לתמוה על כל אותם השינויים בכלים ובבניין ממשכן ומזבח של משה רבנו עליו השלום, וגם שינויי בניין בית שני מהראשון, ובניין דלעתיד בנבואת יחזקאל שונה מכל הנ"ל. והרי אע"ג דכתיב „הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", מ"מ הרי אין נביא רשאי לחדש דבר אלא לשעה, אבל לא לקיום.

ובישוב קושיות אלו הביא דברי רש"י על הפסוק „ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו" ופירש"י: „וכן תעשו — לדורות". והרמב"ן בפירושו שם הקשה עליו, שהרי המידות ותבנית הכלים שעשה שלמה היו שונים משל אותם של המשכן; והחת"ס כתב לפרש דעת רש"י, שמלות „וכן תעשו" קאי על רישא דקרא דכתיב „ככל אשר אני מראה אותך" וע"ז נאמר „וכן תעשו — לדורות", דהיינו שהחייב לבנות על פי אשר אני מראה אותך, ובכל בניין ובניין אראה, איך ייעשה זה משונה מזה, וכוונת הפסוק הוא, שכל אימת שתעשו משכן וכלים, תהיה תבניתם כפי מה שאני מראה אותך, דהיינו שלא יעשו משכן וכלים אלא ע"פ נבואה, ואופן העשייה יהיה באופן שיראה ע"י אותה נבואה. נמצא, שהעיד הקב"ה מתחילה, שישכיל לנביאיו, ואין כאן דבר שחידשו נביאיו נגד דין תורה.

ונראה, שעל פי דברי החת"ס מבוארים דברי הרמב"ם לנכון. והנה כנראה ס"ל, שהפסוק „ועשו לי מקדש" קאי על המשכן שבמדבר דווקא, ולא על בית עולמים; וא"כ אין ללמוד מפסוק זה, שיש מצוה לבנות בית המקדש אף בזמן הזה, ולכן דעתו של הסמ"ג, שמצוה לדורות נלמדת מפסוק אחר מקרא ד„והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם". אמנם בדעת הרמב"ם שפיר יש לומר, ש„ועשו לי מקדש" קאי רק על המקדש של משה רבנו ע"ה, אבל מכל מקום נקבעה מצוה לדורות בסיפא דקרא, דהיינו „וכן תעשו", שמובנו „וכן תעשו לדורות" כמו שפירש רש"י; ובוה מיושבת קושיית הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות, מצוה לג, שהקשה על הרמב"ם, למה לא מנה בניין המקדש ועשיית הכלים לשתי מצוות. ולפי דעתו של הרמב"ן באמת שתי מצוות נפרדות

הן; אמנם לפי הנ"ל שפיר מובנת דעת הרמב"ם, שמנה אותם למצוה אחת, והיינו שאם המצוה לדורות נלמדת מ"וכן תעשו" אז באמת אינה אלא מצוה אחת, שעניינה עשיית משכן וכלים אך ורק כפי "אשר אני מראה אותך", דהיינו על פי נבואה, ושפיר מנה הרמב"ם בניין המקדש ועשיית הכלים בזמן הזה למצוה אחת. ובוזה שפיר מובן, למה כתב הרמב"ם, שהמלך המשיח יהיה נביא, והיינו שאם אי אפשר לבנות בית המקדש אלא ע"י נבואה, אז אם מוטל על המלך המשיח לבנות את בית המקדש, ממילא מן הצורך הוא שיהיה נביא, שמאחר ש"וכן תעשו לדורות" הוא רק כפי "אשר אני מראה אותך" — נמצא שאי אפשר לבנות את בית המקדש אלא ע"י נבואה.

אבל מכל מקום עדיין אינו מיושב, מניין יצא לו להרמב"ם, שרק המלך המשיח יבנה את בית המקדש, ושע"י בניין ביהמ"ק יוכיח שהוא משיח בודאי. ואף אם נאמר, שאי אפשר לבנות את בית המקדש בלי נביא, מכל מקום עדיין אינו מן הנמנע שיבנה ע"י נביא אחר טרם ביאת משיח.

והנראה לומר בזה הוא, שבבבא בתרא דף ד הקשו בגמ', איך נתן בבא בר בוטא עצה להורדוס בעניין בניין בית המקדש, שהרי דניאל נענש על שנתן עצה לנבוכדנאצר. ותירץ שם: "איבעית אימא, שאני עבדא דאיחייב במצוות; ואיבעית אימא, שאני בית המקדש, דאי לא מלכות לא מיתבני". ובמסורת הש"ס הגירסא: "שאני בית המקדש דלא סגיגא ליה בלא מלכא". והרמב"ם פסק כלישנא בתרא דהגמ', שהרי בהל' רוצח, פרק יב, הל' טו, כתב: "ואסור להשיא עצה טובה לעכו"ם או לעבד רשע" — הרי מבואר לפי הגירסא "שאני בית המקדש דלא סגיגא ליה בלא מלכא", שמלך הוא לעיכובא בבניין בית המקדש. נמצא, שאי אפשר בשום אופן לבנות את בית המקדש בלא מלך. ועוד מצינו בסנהדרין דף כ א: "תניא, ר' יוסי אומר: שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה". ויש להסתפק, אם הכוונה שנצטוו בג' מצוות אלו בכניסתם לארץ, וסדר קיומם לאו דווקא, או שלכל היותר הסדר שהוזכר הוא רק לעניין דין קדימה בקיומן (כמו, למשל, שיש להקדים תפילין של יד לתפילין של ראש, אף שאין הסדר מעכב בעצם קיום מצוות תפילין); או אם הכוונה, שהסדר המוזכר בברייתא הוא לעיכובא דווקא, והיינו שאי אפשר ללחום בעמלק או לבנות בית המקדש בלא מלך.

עיין רמב"ן פרשת קרח, במדבר טז כא, שכתב לבאר באיזה חטא חטאו ישראל, שעליו נאמר בשמואל-ב כד א: "ויסף אף ה' לחרות בישראל ויסת את דוד בהם"; וכתב שם רש"י: "לא ידעתי על מה" ופירש הרמב"ן, וז"ל: "ואני אומר בדרך סברה, שהיה עונש על ישראל בהתאחר בניין בית הבחירה, שהיה הארון הולך מאוהל אל אוהל כגר בארץ, ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה בית לשמו, כעניין שנאמר: לשכנו תדרשו ובאת שמה וכו'. ואילו היו ישראל חפצים בדבר, ונתעוררו בו מתחילה, היה נעשה בימי אחד מהשופטים או בימי שאול או גם בימי דוד; כי אם שבטי ישראל היו מתעוררים, לא היה הוא הבונה, אבל ישראל הם היו הבונים" וכו'. הרי שדעת הרמב"ן, שהיכולת ביד ישראל לבנות בית המקדש בלא מלך, ואפילו קודם שקיימו מצוות מינוי מלך. אמנם עיין במהר"ל בביאורו לאגדות הש"ס בבא בתרא דף ד א, אהא ד, שאני בהמ"ק דלא סגי ליה בלא מלכא", שכתב, וז"ל: "ודבר זה מבואר ממה שאמרו ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: למנות להם מלך ולהכרית זרעו

של עמלק ולבנות להם בית הבחירה; ושם תמצא מבואר, כי נתלה בנין בית המקדש במלכות דווקא, ע"כ. והוסיף מהר"ל להביא סמוכין לזה מסוגיא דגיטין דף נו ב, מהא דאמר ר' יוחנן בן זכאי לאספסיאנוס: „אברא מלכא את, דאי לאו מלכא את, לא אמסר בית המקדש בידך“. ופירש מהר"ל, וז"ל: „אין ראוי לבניין בית המקדש וכן לעניין נפילתו רק המלך“.

ואף שהרמב"ן, שהובאו דבריו לעיל, כנראה חולק על דברים אלו, וסבירא ליה, כי מינוי מלך אינו מעכב לבניין בית המקדש, מכל מקום נראה דבזה גופא פליגי הרמב"ן ורש"י. שהרי רש"י בפירושו לשמואל (הביאו הרמב"ן בפירושו לפרשת קרח) כתב בעניין העונש „לא ידעתי על מה“, היינו שלא ידע במה חטאו, ועל מה נתחייבו עונש. והטעם נראה, משום דלדעת רש"י מן הנמנע היה לבנות בית המקדש בלא מלך, ולכן לא היה לעם חטא בזה. ע"ע סמ"ג מצוה קסג שכתב להדיא, וז"ל: זמן מצוה זו של בניין בית הבחירה לא הגיעה עד ימי דוד, ע"ש. ונראה דמלבד מה שחולק בפירוש על הרמב"ן, שכתב, שהיה יכול להיבנות עוד בימי השופטים — ולדעת הסמ"ג הסדר של מינוי מלך ואח"כ בניין בהמ"ק הוא לעיכובא. עוד ס"ל להסמ"ג, שלבניין בית המקדש בעי מלכות בית דוד דווקא, ובשיטתו קאי רש"י, שכתב בעניין העונש „לא ידעתי על מה“.

ועכ"פ בדעת הרמב"ם שפיר נראה לומר, שמה שנשנה מינוי מלך קודם בניין בית המקדש הוא לעיכובא. וא"כ שפיר מובנים דברי הרמב"ם בין בהל' מלכים ובין בהל' תשובה, והיינו שבנוגע לעצם דינו של משיח מן הצורך הוא, שהמשיח יהיה מלך, שאם לא כן, אי אפשר לבנות בית המקדש, „דלא סגי' ליה בלא מלכא“, ולכן צריך להיות מזרע בית דוד דווקא. וכמו שבכניסתם לארץ היה הסדר מינוי מלך, ואח"כ בניין בית המקדש, אף בזמן הגאולה הסדר הוא החזרת מלכות בית דוד, ואח"כ בניין בית המקדש. ואף שלדינא ודאי בעי גם נביא, ובלא נביא אי אפשר לבנות את בית המקדש, מכל מקום חילוק גדול יש בין דין מלך לדין נביא בנוגע למשיח, והיינו, דכל זמן שאין מלך לא חלה כלל המצוה לבנות בהמ"ק. נמצא שמה שהמשיח צריך להיות מלך, זהו מעצם דיני משיח; אמנם מה דבעינן נביא לבניין בהמ"ק, זהו בגדר התנאי בקיום המצוה בפועל, דהיינו שמצוות „וכן תעשו“ מתקיימת רק כפי „אשר אני מראה אותך“, אבל אין זה מעצם דיני המשיח, ולכן לא קבע הרמב"ם דבר זה בהלכות מלכים, אלא בתוך דבריו בעניין שכר ועונש ובעניין שכר המיועד לימות המשיח. ולכן שפיר כתב הרמב"ם, שאם עשה והצליח ובנה בית המקדש במקומו, הרי זה משיח בוודאי, מפני שאי אפשר לבנות בית המקדש טרם ביאת המשיח, מאחר שבעוד שאין משיח, אין מלך, ובניין בהמ"ק „לא סגי' ליה בלא מלכא“.

ובזה שפיר מבוארים ג"כ דברי הרמב"ם בחילוקו בין חזקת משיח לבין

1. ואין להקשות לדעת אלו, דס"ל דמלך לעיכובא הוא בבניין בית המקדש, איך בנו בית שני בלא מלך, שהרי בבניין בית שני היה חוסר מגזע ישי שהוא זרובבל, שהיה מלך, ואע"ג שרש"י עצמו בשבועות דף סז א, ד"ה רב הונא אמר, נתקשה בעניין קדושת עזרא בבית שני שהיה בלא מלך ובלא אורים ותומים, עיין בהקדמה לקונטרס „דרישת ציון וירושלים“, שכתב, דזה הוקשה לו לרש"י רק משום דבעת קידוש החומה לא היה אז זרובבל עמהם.

משיח בוודאי. שהרי לעצם דינו של משיח דרוש שיהיה מזרע בית דוד וכו', וכל שיש לו אותו המעלות והציג את עצמו כמשיח, יש להחזיקו לכך, כמו שכתב הרמב"ם בפרק ח מהל' יסודי התורה לעניין נביא, שכל שהחזיק את עצמו ע"י אות, עליו נאמר, אם נתן אות, „אליו תשמעון“, „אע"פ שאין אנו יודעים, אם האות אמת או בכישוף ולאט“; „אבל אם עשה והצליח, הרי זה משיח בוודאי“. והיינו אם אח"כ עשה פעולות אלו שקיבץ נדחי ישראל ובנה בית המקדש במקומו, זהו עצם הגאולה. ואם כבר הגיעה הגאולה, על כרחך שמי שעל ידו נעשה הדבר הרי הוא משיח בוודאי.